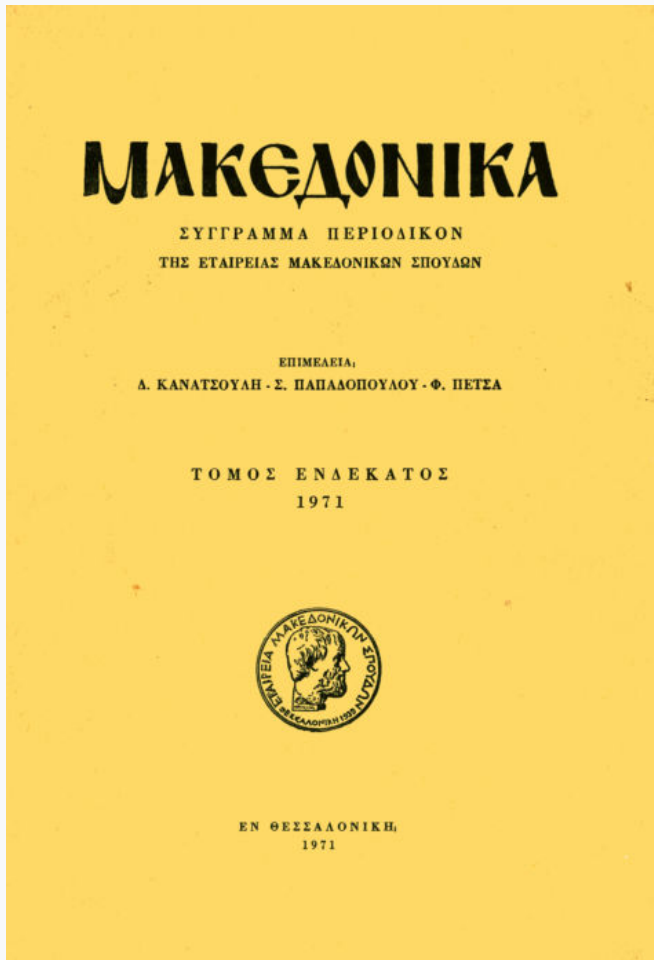

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Μερικά ελληνικά έγγραφα ευρισκόμενα εις τα αρχεία του Βουκουρεστίου

Dumitru Limona

doi: [10.12681/makedonika.942](https://doi.org/10.12681/makedonika.942)

Copyright © 2014, Dumitru Limona

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Limona, D. (1971). Μερικά ελληνικά έγγραφα ευρισκόμενα εις τα αρχεία του Βουκουρεστίου. *Μακεδονικά*, 11(1), 294–305. <https://doi.org/10.12681/makedonika.942>

ΜΕΡΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ

Ἐκ τῶν πλουσίων ἐμπορικῶν ἀρχείων, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Κρατικῶν Ἀρχείων τοῦ Βουκουρεστίου, ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γνωριμίαν τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς ὀρισμένων σημαντικῶν κέντρων τῆς Ἡπείρου, ὡς τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν Ἰωαννίνων, παρουσιάζουν τὰ ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου.

Τὰ ἐν λόγῳ Ἀρχεῖα περιέχουν περὶ τὰς 6.000 ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν μακρὰν χρονικὴν περίοδον 1761-1876 καὶ προερχομένων ἐκ τοῦ ἐμπόρου Ἰωάννου Στάμμου, ὅστις κατήγετο ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, ἀλλ' εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Βουκουρέστιον τὸ 1820 εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε μόλις ἐτῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἔτους αὐτοῦ¹, τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηύθυνεν ἀπὸ τὸ Μέτσοβον ὁ πᾶτηρ του Στέργιος Νίτσου Στάμμου, περιέχουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς πατρικὰς συμβουλὰς «νὰ φέρνεται καλὰ καὶ μὲ σέβας, νὰ μὴ ἀγαπᾷ τὸν ὕπνο, νὰ κυνηγᾷ τις δουλειές», καὶ ὀρισμένους συγκεκριμένους σκοποὺς διὰ τοὺς ὁποίους ἐστάλη ἐξ ἄλλου εἰς Βουκουρέστιον: νὰ εἰσπράξῃ τὰ χρεῖα ἀπὸ ὄλους τοὺς χρεώστας τοῦ θείου του Δημητρίου Νίτσου Στάμμου, ὁ ὁποῖος ἐμελλε νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ ἀργότερα, ὅταν συσσωρεύσῃ μεγαλυτέραν πείραν, καὶ ὄλας τὰς εἰς Βουκουρέστιον ὑποθέσεις τῶν. Ἐπίσης, ὁ πατὴρ τοῦ ἐξήτει νὰ ἀποστείλῃ «δέκα φορτώματα κεσελέδια»², νὰ πωλήσῃ τὸν ταμπάκον πρὸς ἑνδεκα γρόσια τὴν ὀκτᾶ, «ὅμως τὰ λεπτὰ στὸ χέρι» κ.λ. Καθῆκοντα δύσκολα διὰ τὴν ἡλικίαν του, ἐὰν ὁ νεαρὸς δὲν εἶχε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ὑποστήριξιν τῶν Μετσοβιτῶν ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι — ὡς μαρτυροῦν τὰ ἐν λόγῳ ντοκουμέντα — ἦσαν τότε πολυάριθμοι εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ εἰς ἄλλα κέντρα τῆς Μολδοβλαχίας καὶ διατηροῦσαν ἐντονωτάτας ἐμπορικὰς ἀνταλλαγὰς μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τῶν, τῆς Ἡπείρου, ὡς καὶ γενικῶς εἰς τὰ πλαίσια τῆς νοτιοανατολικῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς. Ὁ Ἰωάννης Στάμμου ἔτυχεν ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ συμπατριώτου του Κυριάκου Χριστοδοῦλου, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν εἰς τὸ ἐμπόριον, τοῦ ἐξησφάλισε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ μαθητεῦσῃ εἰς τὸν φημισμένον διδάσκαλον τοῦ

1. Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βουκουρεστίου, Ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου, φάκελος 1/269, 270, 272.

2. Κατεργασμένα δέρματα γιὰ σόλες τσαρουχιῶν.

Βουκουρεστίου Νεόφυτον Δούκαν, τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὰ Ζαγόρια. Μετὰ τὸ 1830 ὁ Ἰωάννης Στάμμου ἀποδύεται διὰ λογαριασμόν του πλέον εις μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις: ἐξάγει ἀλειμματο-τερβίσια¹, σιτηρὰ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δέρματα καὶ γοῦνες πρὸς Μέτσοβον καὶ Ἰωάννινα. Ἐπεδίδeto ἐπίσης εις τὴν ἐνοικίασιν ταχυδρομείων, τελωνείων καὶ ἰδίως ἀγροκτημάτων. Δι' ὄλων αὐτῶν τῶν μέσων δημιουργεῖ εὐημεροῦσαν οικονομικὴν κατάστασιν καὶ καταλαμβάνει ἐξέχουσαν θέσιν εις τὴν νεαρὰν ἀστικὴν τάξιν τοῦ Βουκουρεστίου. Κατὰ τὰ ἔτη 1851-1853², ὁ Ἰωάννης Στάμμου ἀποτελοῦσε μετὰ τῶν Κωνσταντίνου Τσιοκάνου, Γκ. Α. Μάνου, Μ. Ξάνθου, Λαζάρου Καλεντερόγλου καὶ Μιρὸν Βλαστοῦ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Γενικοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου εις τὰ Ρουμανικὰ Πριγκιπάτα, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσῃ με ἐράνους (προσφέρει καὶ ὁ ἴδιος σημαντικὰς δωρεάς) τὰ ἀπαραίτητα ποσὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτηρίου πρὸς στέγασιν τοῦ προξενείου. Ἐπὶ τοῦ οικοπέδου, ὅπου εὕρισκετο ἄλλοτε τὸ «Χάνι Παπάζογλου», δωρεὰ τοῦ ἐν λόγῳ ἐμπόρου πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον «Ὁθων» τῶν Ἀθηνῶν, ἀνηγέρθη συντόμως ἡ ἔδρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου. Τὸ 1856 διὰ βασιλικῶν διαταγμάτων³ ἀπενέμετο εις τὸν Ἰωάννην Στάμμου ὡς εὐεργέτην, τὸ δίπλωμα τιμῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἀργυροῦς σταυρὸς τῶν ἱποτῶν τοῦ τάγματος τοῦ «Σωτήρος» διὰ τὴν παρεχομένην βοήθειαν πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ διὰ ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου δὲν περιέχουν μόνον ἔγγραφα διαλαμβάνοντα περὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ 300 οικογενειακὰ ἔγγραφα, προγενέστερα τοῦ ἔτους 1821. Τὰ παλαιὰ αὐτὰ ἔγγραφα εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς παρουσίας ἐργασίας. Ταῦτα προέρχονται ἀπὸ τοὺς πάππους καὶ γονεῖς, τὰ περισσότερα δὲ ἐξεδόθησαν εις Μέτσοβον καὶ Ἰωάννινα. Πρόκειται διὰ ντοκουμέντα ἀφορῶντα εις τὴν ἐμπορικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῶν ἐν λόγῳ οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινοτικὴν ζωὴν τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ ἀρχαιότερον ἔγγραφον⁴, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη εις Μέτσοβον τὸ 1714, εἶναι μία ὁμολογία πωλήσεως πρὸς μέλη τῆς οἰκογενείας Κωσκόλη, με ἀντικείμενον οἰκίαν τινὰ μετὰ κήπου καὶ ἀμπελῶνος, εις τιμὴν 4.800 ἄσπρων (εἰκ. 1). Τὸ ἔγγραφον συντάξεν ὁ Ἰωάννης Λεπουρίτζιου, δεδομένου ὅτι οἱ ἐνδια-

1. Ἀλείμματα τεραστίων ποσοτήτων ἐχρησιμοποιοῦντο εις τὴν κατασκευὴν κηρίων, ἐνῶ τὰ τερβίσια (ἐκ μυελοῦ ὀστέων καὶ λίπους φλεβῶν καὶ στομάχου) ἀπετέλουν ἐδόδιμον μὲ μεγάλην ζήτησιν εις τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς παραδουναβίους περιοχάς.

2. Κρατ. Ἄρχ. Βουκουρεστίου, Ἄρχεϊα Ἰ. Στάμμου, XII/313,353, XIII/7.

3. Ἐ.ἀ., XIII/177, 204, 205.

4. Ἐ.ἀ., I/1.

φερόμενοι ἦσαν ἀγράμματοι. Ἐξαιρουμένου τοῦ ἐγγράφου τούτου, τὰ ὑπόλοιπα ντοκουμέντα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1761 καὶ ἐντεῦθεν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων πληροφοροῦμεθα διὰ τὸν Νίτσου Δημήτριον Στάμμου (Πουτζάρην) ἐκ Μετσόβου, παπποῦν τοῦ Ἰωάννου Στάμμου. Τὸν γνωρίζομεν μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀγωγιάτου, μεταφέροντος ἐμπορεύματα ἀπὸ Μέτσοβον εἰς Βουκουρέστιον καὶ τὰνάπαλιν¹. Μεταξὺ 1773-1794 ὁ Νίτσου Δημήτριος Στάμμου ἐπεκτείνει τὸ κτῆμα πέραξ τῆς οἰκείας του, τὰ χωράφια καὶ τὰ τσαῖρια εἰς βάρος τῶν γειτόνων του, ἀγοράζει ἀμπέλι εἰς τὸ Βουτουνόσι μὲ 300 ἀσλάνια ἢ 36.000 ἄσπρα καὶ ἓνα μέρος διὰ περιβόλι μὲ 25 ἀσλάνια².

Τὸ 1794 ὁ Νίτσου Δημήτριος Στάμμου συντάσσει τὴν διαθήκην του³ καὶ κληροδοτεῖ τὴν περιουσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, εἰς τοὺς δύο υἱούς του, τὸν Δημήτριον καὶ τὸν Στέργιον, ὑποχρεῶνων αὐτοὺς νὰ φροντίζουσι τὴν μητέρα των Ἀργύρω, ὡς τὸν θάνατόν της. Εἰς τὰς δύο θυγατέρας του, τὴν Ἀρχόντω καὶ τὴν Στάμω, ἀφήνει μόνον 100 γρόσια, «ἐπειδὴ αὐτὲς πήρανε τὴν προίκα τους». Τὸ ἐπόμενον ἔτος, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐμοίραζαν μὲ λαχὸν τὴν κληροδοτηθεῖσαν περιουσίαν: δύο σπίτια, δύο ἀμπέλια, δύο περιβόλια καὶ ἄμαξες, ἀναβάλλοντες τὴν διανομὴν διὰ τὰ χωράφια καὶ τὰ τσαῖρια, ἐπειδὴ δὲν εὑρισκαν τὰ ἀντίστοιχα πατρικὰ πληρεξούσια ἐγγραφα⁴.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατρὸς οἱ δύο ἀδελφοὶ συνεργαζόμενοι διευρύνουν τὸ ἐμπόριον τῶν δερμάτων εἰς τὸ ὅποιον ἐπεδίδοντο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1791. Οἱ ἀπολογισμοὶ των⁵ ἔχουν ὡς ἐξῆς:

Ἔτος	Πίστωσις	Χρέωσις
	γρόσια	γρόσια, ἄσπρα
1791	77.498	54.179
1800	132.279	74.562,75
1801	115.434	35.581
1803	195.064	63.714
1807	245.983	57.040
1812	393.870	67.677

*Ἐφερον ἐπίσης κεσελέδια, δέρματα βουβάλου καὶ βοῶς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον, Σίστωφ, Νικόπολιν, Πλέβναν, Λόβετς καὶ τὰ ἐπώλουσι εἰς Μέτσοβον, εἰς τοὺς ἐπαγγελματοβιοτέχνας τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἄρτης, εἰς τοὺς ἐμπόρους τῶν Σερρῶν, εἴτε εἰς τὰς ἐμποροπανηγύρεις τῆς Οὐζουντσιόβας,

1. Ἔ.ἀ., I/30, 32, 40.

2. Ἔ.ἀ., I/5, 24, 28, 37.

3. Ἔ.ἀ., I/43.

4. Ἔ.ἀ., I/48.

5. Ἔ.ἀ., I/70, 76, 92, 127, 168.

της Περλόπης, του Μαυρονόρου και του Ζητούνιου. Το 1800 σημειώνουν ότι επώλησαν κεσελέδια προς 12,60 γρόσια το τεμάχιο, δέρματα βουβάλου προς 21 γρόσια και δέρματα βοός προς 16,60 το τεμάχιο¹. Οί αδελφοί Στάμμου προσπαθοῦν νά ἐπεκτείνουν τὸ ἐμπόριόν των συνεταιριζόμενοι μὲ Μετσοβίτας ἐμπόρους, προσωρινῶς ἢ καὶ μονίμως ἐγκατεστημένους εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Συνειργάσθησαν μετὰ τῶν ἐξαδέλφων τῶν Μίχου Ντάσιου καὶ Τριανταφύλλου Κύρκου Ντάσιου ἐκ Βουκουρεστίου, μετὰ τοῦ Ἀναστασίου Εὐσταθίου Μετάξου ἐκ τῆς ἰδίας πόλεως, μετὰ τοῦ Ἰωάννου Κυργούση καὶ Συντροφίας, μετὰ τοῦ Τριανταφύλλου Τσιομάγα, τοῦ εὐρισκομένου εἰς Μόσχαν, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Κυριάκου Στάμμου, υἱοῦ τοῦ Δημητρίου Νίτσου Στάμμου, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως². Τὸ 1806, ὁ Τριαντάφυλλος Τσιομάγας, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο τότε εἰς Βουκουρέστιον, υπέγραφε τὴν ἰδίαν ἡμέραν, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημητρίου Νίτσου Στάμμου, ὁμολογίαν χρέους πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Στάμμου ἀξίας 12.272 γροσιῶν καὶ 90 ἄσπρων, καθὼς καὶ τὴν ὁμολογίαν «συμφωνητικῶς», ὅπως νυμφευθῆ τὴν κόρην τοῦ Στεργίου Νίτσου Στάμμου, λαμβάνων προῖκα 5.000 γροσιῶν³. Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη φαίνεται ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Στάμμου ἐχρηματοδοτοῦν μερικῶς τὰς συντροφικὰς ὑποθέσεις ἐμπορίου μὲ ἀμερικανικὸν βάμβακα, νήματα Σμύρνης, σαμούρια καὶ γιούφτια, τὰ ὁποῖα ἐμπορεύετο ὁ ἐκ Μόσχας Τριαντάφυλλος Τσιομάγας μαζί μὲ τὸν Δημήτριον Ἰωάννην Τζίκαν, ἐπίσης Μετσοβίτην, ἐγκατεστημένους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπιστολὴ τοῦ 1810 ἀπὸ τὴν Μόσχαν ὁμιλεῖ περὶ τῶν Μετσοβιτῶν ἐμπόρων τῆς Μόσχας, οἱ ὁποῖοι «εἶναι γεμάτοι ἐμπορεύματα καὶ κερδίζουν 80-90%», κατακρίνει δὲ ὄσους δὲν ἐπωφελοῦνται παρομοίῳ καιροῦ, ὅστις εἶναι «χρυσός»⁴.

Οἱ ἀδελφοὶ Στάμμου δοκιμάζουν τὸ 1810 καὶ ἓν ἄλλο εἶδος ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως: συνεταιρίζονται μὲ τὸν Ἰταλὸν Νικκόλο Φοσσάλι διὰ νά ἀνοίξουν φαρμακοπωλεῖον εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὁ Ἰταλὸς ἐπωμίσθη τὴν ἐργασίαν εἰς τὸ φαρμακοπωλεῖον, τὴν διαχειρίσιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν τήρησιν τῶν λογαριασμῶν. Τὸ συντροφικὸν συμβόλαιον⁵, τὸ ὁποῖον ὑπεγράφη διὰ τρία ἔτη προέβλεπεν, ὅπως αἱ δύο πλευραὶ ἐπενδύσουν κεφάλαιον ἐκ 3.000 γροσιῶν ἐκάστη μὲ ἰσότιμον συμμετοχὴν τόσον εἰς τὰ κέρδη, ὅσον καὶ εἰς τὰς ζημίας. Ὁ Φοσσάλι ἔπρεπε νά ζητήσῃ τὴν ἔγκρισιν τῶν ἀδελφῶν Στάμμου προκειμένου νά κάμῃ παραγγελίαν φαρμάκων ὑπερβαίνουσαν τὰ 300 γρόσια. Εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα νά παίρῃ ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ φαρμακοπω-

1. Ἐ.ἀ., I/70.

2. Ἐ.ἀ., I/67, 68, 82, 134, 132, 134, 191, 219, 249.

3. Ἐ.ἀ., I/118, 119.

4. Ἐ.ἀ., I/150.

5. Ἐ.ἀ., I/146.

λείου, διὰ προσωπικά του έξοδα, 750 γρόσια ετησίως, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 250 ἦσαν διὰ τὸν μόχθον του. Τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν ἔπρεπε νὰ καταγράφεται εἰς τὴν χρέωσιν ἄνευ τόκου. Οἱ ἀδελφοὶ Στάμμου διατηροῦσαν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν ἀπὸ τὸ ταμεῖον 250-300 γρόσια ετησίως, ἀλλὰ νὰ χρεώνωνται εἰς τὰ κατάστιχα. Διὰ τὰς οἰκογενειακὰς ἀνάγκας, ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ μπουροῦσαν νὰ παίρνουν δωρεὰν φάρμακα. Τὸ φαρμακεῖον ἐλειτούργησεν ἐν ὄλῳ ἀπὸ 11ης Μαρτίου 1810 ἕως 23 Μαΐου 1813, ὅποτε ὁ Ἴταλὸς — ὁ ὁποῖος, ὡς φαίνεται, δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν τιμιότητά του — μετεκόμισεν εἰς Κέρκυραν, μὲνων χρεώστης εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Στάμμου μὲ τὸ ποσὸν τῶν 3.011,14 γροσίων. Ἡ φιλονικία μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους διήρκεσεν καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1822¹. Ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ὑπάρχει ἔγγραφον², λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς φαρμακευτικῆς, καὶ λογιστικὸν κατάστιχον (extrait de compte), περιέχον τὰ παραδιδόμενα ἢ ἀποστελλόμενα φάρμακα ἀπὸ Ἰωάννινα εἰς Μέτσοβον μεταξὺ 1810-1813, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἴκου Στάμμου.

Ἄκρως ἐνδιαφέροντα εἶναι μερικὰ ἔγγραφα³ ἀφορῶντα εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ Στεργίου Νίτσου Στάμμου ὡς ἰλιτζαμτζῆ τοῦ μουκατᾶ τοῦ βοεβοδαλικίου τῆς κοινότητος Μετσόβου⁴. Ἐγγραφον τοῦ 1821, μὲ στοιχεῖα πληρέστερα μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι ἡ κοινότης τοῦ Μετσόβου, μαζὶ μὲ τοὺς μαχαλάδες (τὰ περίεξ χωρία), Ἀνήλιον, Μαλακάσι, Κουτσοϋφλιανη καὶ Μηλιά, ἐπώλησεν εἰς τὸν Στ. Ν. Στάμμου, διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1821 ἕως τὴν 1ην Μαρτίου 1822 τὸν μουκατὰν τοῦ βοεβοδαλικίου τῆς κοινότητος ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 2.650 ἀσλανίων, δηλαδὴ γροσίων, παραδίδουσα εἰς αὐτὸν ταυτοχρόνως καὶ τὸ δεφτέρι⁵ τοῦ ἀντιστοίχου ἔτους, «κατὰ τὸ καθολικὸν τὸ ὅποιον κρατεῖ ἡ ἐκκλησία» (εἰκ. 2). Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ὁ Στ. Ν. Στάμμου ἀποκοῦσε τὸ δικαίωμα τῆς εἰσπράξεως ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν ἀκολουθῶν δοσιμάτων: ἀνὰ 70 παράδες ἐξ ἐκάστου οἰκογενειάρ-

1. Ἐ.ἀ., I/185, 185β, 242, 11/42.

2. Ἐ.ἀ., I/152. Μεταξὺ ἄλλων φαρμάκων καὶ ὀρισμένα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερον, ὡς «polvere di China, spirito di melissa, laudano, opio, valleriana silvestra, sitro, estrato d'absinzia, fiori di camomilla», ἀλλὰ καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὡς «cerotto mercuriale, lichiene islandico, castoreo di moscovia, urguento d'altea, gomma mirra, tartaro marziale, lemonate tartarizata, pavofolli, polvere di rabarbero, tintura d'ambra, tintura alchermes, siroppo di cicorea, di viola, acqua di canella spiritosa» διάφορα «rosolio» (di cedra, di canella, di portogalo, di mandole amare), διάφορα «liquori» (di como, di cerra, annodino), «dolce di melono d'acqua» κ.ἄ.

3. Ἐ.ἀ., I/77, 80, 81α, 83, 164, 175, 257, II/34.

4. Ἰλιτζαμτζῆς εἶναι ἡ τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ φοροεισπράκτορος διὰ τὰ κτήματα (μουκατᾶ, ἰλιτσάμ), τὰ ὁποῖα ἐνοικίαζεν κατ' ἔτος ἡ τουρκικὴ ἐξουσία.

5. Κατάστιχον δοσιμάτων.

χου, ἀνά 20 παράδες ἐκ τῶν παιδίων καὶ χηρῶν, «ἐξαιρουμένων τῶν ξενητευμένων νέων», 100 γρόσια ἀπὸ τοὺς τσελιγκάδες, 35 γρόσια ἀπὸ τοὺς Ἄνηλιώτας διὰ τὴν «Φαντάνα Μάρε», 35 γρόσια ἀπὸ τοὺς Χαλκυκιώτας διὰ τὸ μανδρὶ τοῦ Χοτζῆ, ἀνά ἓν γρόσιον κατὰ στρέμμα ἀπὸ τὰ ἀμπέλια τοῦ Τζιρνονου, $\frac{1}{3}$ ἀπὸ τὸ «οὐσούρι τῆς μπάρας» εἰς τὸ Μαλακάσι, τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ φόρου διόδου πρὸς Μαλακάσι, τὸ $\frac{1}{4}$ τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὰ χάνια τοῦ Μαλακασίου καὶ ἀπὸ «Τράπουλου Ζαΐμη» τοῦ Βουτονοσίου, τὸ δὲ υπόλοιπον $\frac{2}{3}$ καὶ ἀντιστοιχῶς $\frac{3}{4}$ ἀνήκεν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας, ἀνά 30 παράδες δι' ἕκαστον γάμον, ἀνά 4 παράδες ἀπὸ τὰ ξένα πρόβατα. Ὁ Στάμμου ἀποκοτούσε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττη καὶ τόκον $15\frac{0}{10}$ ἀπὸ τοὺς φοροτελεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐπλήρωναν τὰ δόσιματα ἕως τὴν 1ην Μαρτίου 1822. Ὁ ἴδιος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Προσηλίου 200 ὀκάδες βούτυρο καὶ 200 ὀκάδες τυρὶ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μέρος, τὸ ὅποιον οἱ Μαλακασιώται δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ τὸ σπείρουν, ὁ ἰλιτζαμτζῆς εἶχε τὸ ἐλεύθερον νὰ τὸ διαχειρισθῇ ὅπως ἐνόμιζεν. Ἡ κοινότης προσεφέρετο νὰ βοηθήσῃ διὰ τοῦ ζαμπίτου εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν δοσιμάτων. Ὁ ἰλιτζαμτζῆς, ἀνεξαρτήτως ἐὰν κατῶρθωνε ἢ ὄχι νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους, ἦτο ὑποχρεωμένος, ὅπως τὴν καθορισμένην ἡμερομηνίαν καταθέσῃ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὸ ποσὸν τῶν 2.650 ἀσλανίων καὶ παραχωρήσῃ εἰς τὴν κοινότητα, ἕως ὅτου «ρίξει τὸ δεφτέρν», δάνειον ἀξίας 1.000 γροσίων μὲ τόκον $1\frac{0}{10}$.

Φαίνεται ὅτι ὁ Στάμμου ἦτο καὶ τὸ 1802 ἰλιτζαμτζῆς τοῦ μουκατᾶ, διότι σὲ κάποιον συμβόλαιον του μὲ τοὺς Ἀποστόλην Παπανικολάου καὶ Θεόδωρον Μέτσιου γίνεται λόγος περὶ προθέσεώς του, ὅπως ἀγοράσῃ τὸ δεφτέρν τῆς κοινότητος καὶ περὶ ὑποχρέωσος τοῦ τελευταίου, ὅπως εἰσπράξῃ τοὺς «μπακαέδες»¹. Εἰς μεταξύ των λογαριασμῶν διὰ τὸ «βοεβοδαλικὸν» σημειώνεται τὸ ποσὸν τῶν 3.500 γροσίων, μὲ τὴν διευκρίνισιν ὅτι «λόγῳ τοῦ χαρατισοῦ» δὲν ἐστάθῃ δυνατόν, ὅπως συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ χρήματα². Ἐπίσης, τὸ 1813 ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν ζαμπίτην Ἄλῃ ἀγᾶ Μπετζίστα λογαριασμὸς τῶν μπακαέδων ἐκ ποσοῦ 2.012, 30 γροσίων, εἰς τὸ ὅποιον προστετέθη καὶ ὁ τόκος τῶν 198,25 γροσίων, ποσὸν τὸ ὅποιον, ἀφοῦ εἰσπράττετο, ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Στέργιον Νίτσου Στάμμου, ἐνῶ ὁ ζαμπίτης θὰ ἐκράτει τὸ ρέσιμον του τῶν 200 γροσίων³. Ὁ Στάμμου συμμετέχει τὸ 1820 μαζί μὲ τὸν Γεωργάκη Βαλτινὸν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν χουσμεινῶν τοῦ Ζητουνίου, εἰσπράτων τόκον 13.125 γροσίων ἐκ τῶν καταβαλλομένων χρημάτων⁴.

1. Καθυστερήσεις πληρωμῶν.

2. Κρατικὰ Ἄρχαια Βουκουρεστίου, Ἄρχαια Ἰωάννου Στάμμου, I/77, 81, 83.

3. Ἐ.ἀ., I/175: ρέσιμον (τουρκιστί=ρεσμί) φόρος, δόσιμο.

4. Ἐ.ἀ., I/257.

Πολλά ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁμολογίαι χρηματικῶν χρεῶν, ἰδίως διὰ τὴν διάθεσιν ἐμπορευμάτων, ἀπεικονίζοντα τὴν εὐρεΐαν ἐπέκτασιν τῆς πιστωτικῆς οἰκονομίας. Ἄλλα καὶ τὰ χρηματικά δάνεια ἦσαν συχνά, ὄχι τόσον ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀργυραμοιβῆς, ὅσον ὑπὸ τύπον «εὐεργετημάτων» πρὸς φίλους. Ὁ τόκος διατηρεῖται γενικῶς εἰς τὸ 1% μηνιαίως, ἢ, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὸ 1817, εἰς «πέντε γρόσια τὸ πουγγί»¹. Ὡς προθεσμία πληρωμῆς ἐμφανίζονται ἐνίοτε οἱ ἐμποροπανήγυρις τοῦ Μαυρονόρου, τῆς Περλόπης καὶ τοῦ Ζητουνοῦ, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὰ Χριστούγεννα, ἢ ὅταν «κόβουν τὰ τσαῖρια». Τὰ μεγαλύτερα δάνεια χρημάτων εἶχαν ὡς ἐγγύησιν τὴν κινητὴν περιουσίαν (τσαῖρια, περιβόλια) καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς εἰς περίπτωσιν μὴ τηρήσεως τῆς προθεσμίας ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους. Διὰ ἐγγράφου τοῦ 1806² ἐδίδετο ὡς ἐνέχυρον διὰ δάνειον 300 γροσίων «τεμάχιον τιμιόζουλο μεγέθους ἐνὸς σπειριοῦ σίτου καὶ τὸ τσαῖρι εἰς τὸ Πετουτσέλου». Αἱ διαφοραὶ ἐκ τῆς μὴ ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους ἐρρυθμίζοντο ἐνίοτε ἀπὸ τοὺς κοινοτικούς ἐκπροσώπους τῆς πόλεως διὰ τῆς κατασχέσεως τοῦ ἐμπορεύματος τοῦ μπακάλικου καὶ διὰ τῆς οἰκιοποιήσεως τοῦ ἐνυποθήκου ἀκινήτου³. Ἐγγραφον τοῦ 1783⁴ μᾶς πληροφορεῖ διὰ τὴν δημοπρασίαν ἀγροῦ, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρηματικά χρέη, ἀφοῦ οἱ συγγενεῖς παρητήθησαν τοῦ δικαιώματος προτιμῆσεως.

Ἀπὸ τοῦ 1799, παραλλήλως πρὸς ὁμολογίας χρεῶν, συναντῶμεν καὶ καθαυτὸ πόλιτσας ἢ καὶ οικονομικὰς ἀκὸμη πόλιτσας (policies de compliance), καθὼς καὶ τὰς συνήθεις συναλλακτικὰς πράξεις, ὡς τράβηγμα πόλιτσας, διαμαρτύρησις κ.λ. Μεταξὺ ἐκείνων ποὺ δανεῖζονται χρήματα συγκαταλέγονται καὶ Τοῦρκοι, ὡς ὁ σπαχῆς Ἀχμέτ, ὁ ὁποῖος πῆρε ἀπὸ τὸν Στάμμου τὴν μίαν φορὰν 270 γρόσια καὶ τὴν ἄλλην 200 ἀσλάνια, ἀναλαμβάνων τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως τὰ ἐξοφλήσῃ τῇ αἰτήσει τοῦ δανειστοῦ μὲ τόκον 1 γρόσιον τοῖς 10, ἢ ὁ Ἐμὶν ἐφέντης, υἱὸς τοῦ Μπεκίρ ἐφέντη, ὁ ὁποῖος πῆρε ἀπὸ τὸν Γεώργιον Σιμιτζῆν 1.000 γρόσια διὰ τρεῖς μῆνας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα μᾶλλον δὲν ἐπέστρεψε ποτέ.

Ἄλλαι ὁμολογίαι ἀφοροῦν εἰς τὰς ἀγορὰς ἀκινήτων ἀγαθῶν τῆς οἰκονομίας Στάμμου: τόπον τριῶν σπιθαμῶν καὶ πλέον πρὸς 25 ἀσλάνια (τὸ 1795), οἰκίαν πρὸς 320 γρόσια (1797), κήπον πρὸς 270 γρόσια (1802), τρία τσαῖρια εἰς τὸ Βαρθολομαῖον καὶ Περιτοάρε πρὸς 400 ἰσχυρὰ γρόσια ἢ ἀσλάνια (1802), δύο ἀγροὺς εἰς τὸ Μαλακάσι πρὸς 500 γρόσια (1804), «οἱ πωλητές

1. Τὸ πουγγί ἦτο ἰδανικὴ τουρκικὴ μονὰς μετρήσεως, ἀξίας 500 γρ.

2. Κρατικά Ἀρχεῖα Βουκουρεστίου, Ἀρχεῖα Ἰ. Στάμμου, I/121.

3. Ἐ.ἀ., I/158, 173, 135.

4. Ἐ.ἀ., I/24.

κανονίζοντας μὲ τὸν ἀγοραστή, Στ. Ν. Στάμμου, νὰ καλλιεργήσουν δύο χωράφια μὲ δικό τους σπόρο καὶ ἡ σοδειὰ νὰ μοιραστῆ στὰ τρία», ἑτέρους δύο ἀγρούς ἐκτάσεως ἕξ στρεμμάτων πρὸς 130 ἀσλάνια (1804), τὸ μερίδιον τοῦ μύλου $1/2$ τῆς Κουτσούφλιανης τοῦ Δημητρίου Μίχου Πόπη πρὸς 750 γρόσια (1807)¹ κ.ἄ.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἐν λόγῳ ὁμολογιῶν ἀγοραπωλησίας εἶναι: ἡ διατήρησις τοῦ παλαιοῦ δικαιώματος προτιμήσεως διὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ γείτονας, καθὼς καὶ ὠρισμένα τοπωνυμικά τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν Κουτσοβλάχων, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν διατύπωσιν τῶν ὁμολογιῶν. Ἐπὶ παραδείγματι: στὸ «Σκάμνου», κοντὰ στὸ «Σόποτου», στὴν «Βάλα» (Ντερέντα), στὸ «Περιτοάρε», στὴν «Φαντάνα Μάρε», στὸ «Τράπουλου», στὸ «Πετουσέλου».

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἔξοδα ἐγγράφων διακρίνομεν ἓνα τοῦ 1784, εἰς τὸ ὁποῖον διευκρινίζεται ὅτι διὰ τὴν καλλιέργειαν τεσσάρων στρεμμάτων ἀμπέλου ἐχρησιμοποιήθησαν 11.500 κλήματα καὶ ἐξωδεύθησαν 62.894 ἄσπρα. Ἐπίσης ἕτερον ἐγγραφοῦν περὶ τῶν ἐξόδων τοῦ οἴκου Δημητρίου Ν. Στάμμου δι' ὀλόκληρον τὴν περίοδον τοῦ ἔτους 1818, ἀνερχομένων εἰς 1.631,18 γρόσια, ἢ περὶ ἐξόδων τῶν οἴκων ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸ ἔτος 1.819, ποσοῦ 2.405,28 γροσιῶν².

Τὸ 1813 ὁ Στέργιος Νίτσου Στάμμου διωρίσθη ἀπὸ τὴν κοινότητα Μετσόβου μετὰ τῶν Ἀναστασίου Μιχαὴλ Τουσίτσα καὶ Ἰωάννου Δήμου Κεμπρέκου, ὡς ἐπίτροπος τοῦ σχολείου. Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι σπεύδουν νὰ ἀποστείλουν ἐπιστολὰς εἰς Βουκουρέστιον, Ἰάσιον, Σέρρας, Κωνσταντινούπολιν, Βιέννην, Μόσχαν — παντοῦ ὅπου εὐρίσκοντο Μετσοβίται ἔμποροι — μὲ τὴν ἑκκλησίαν, ὅπως βοηθήσουν τὸ σχολεῖον τοῦ Μετσόβου³. Ἐξ ἄλλου τὸ σχολεῖον ἰδρύθη πρὸ πολλοῦ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν «πατριδολατρῶν Μετσοβιτῶν», τῶν διεσκορπισμένων εἰς τὰς ἀνωτέρω πόλεις, χάρις εἰς τὰς διαθήκας τῶν καὶ τοὺς ἀντιστοίχους τόκους. Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι, ἐν συνεννοήσει πρὸς τοὺς δωρητὰς, ἀνελάμβανον τὴν διαχείρισιν τοῦ τόκου τῶν διαθηκῶν καὶ τῶν προσφερομένων βοηθημάτων, καθὼς καὶ τὴν τήρησιν τῶν λογαριασμῶν τοῦ σχολείου. Εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διορίζουν «δύο-τρεις τιμίους καὶ κατηρητισμένους διδασκάλους διὰ τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων γραμματικῆς, φιλοσοφίας καὶ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης». Εἶχον ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ ἀντικαθιστοῦν τοὺς δημοδιδασκάλους, ἐὰν διεπίστωναν ὅτι οὗτοι ἦσαν «τεμπελήδες καὶ ἀπροετοίμαστοι». Οἱ δημοδιδάσκαλοι προσελαμβάνοντο διὰ ἐγγράφου συμβολαίου καὶ ἡ πληρωμὴ τῶν ἐγένετο εἰς τὰ

1. Ἐ.ἄ., I/50, 84, 85, 99, 100, 104.

2. Ἐ.ἄ., I/25, 216, 241.

3. Ἐ.ἄ., I/184, 184α.

τέλη εκάστου έτους. "Εγγραφον του 1819 μαρτυρεί ότι ο ύποδιδάσκαλος Διονύσιος προσελήφθη με 1.000 άσλάνια τὸ έτος. "Η άγορά των σχολικών βιβλίων έγένετο εκ του τόκου των διαθηκών, διητηρούντο δέ μετά προσοχής, ενώ εις τὰ τέλη του σχολικού έτους παρεδίδοντο εις τους επιτρόπους. Αί δωρεάι διά τὸ σχολείον κατετίθεντο εις δημόσιον ταμείον πρὸς αξιοποίησιν, ενώ διά τήν συντήρησιν του σχολείου έχρησιμοποιούντο μόνον οί τόκοι.

"Εγγραφον του 1816¹ μάς ένημερώνει επί παρομοίας διαθήκης και των ὄρων αυτής. Πρόκειται διά τήν διαθήκην συγγενούς τῆς οικογενείας Στάμμου, συγκεκριμένως του Μετσόβιτου Δημητρίου Τριανταφύλλου Γαδέλου, ὅστις απέβίωσεν εις Μόσχαν. "Ο εκτελεστής τῆς διαθήκης του, "Αναστάσιος Π. Ζωσιμάς, καθορίζει, συμφώνως πρὸς τήν επιθυμίαν του Δ. Τ. Γαδέλου, τους έξῆς ὄρους: ή δωρεά εκ του ποσού των 50.000 ρουβλίων κατατίθεται αιωνίως εις τὸ ταμείον του αυτοκρατορικού ὄρφανοτροφείου τῆς Μόσχας με έτήσιον τόκον 5⁰/₁₀₀. Τὸν τόκον θά εισπράττη εκ του ίδιου ιδρύματος έξουσιοδοτημένος εκπρόσωπος των επιτρόπων του σχολείου του Μετσόβου και τῆς εκκλησίας τῆς "Αγίας Παρασκευῆς και θά χρησιμοποιηται διά τήν πληρωμήν των μισθών των διδασκάλων του σχολείου του Μετσόβου, καθώς και διά τήν άγοράν βιβλίων διά τους άπόρους μαθητάς. Εις περίπτωσιν καθ' ήν περισσεύουν χρήματα εκ του έτησίου τόκου των 2.500 ρουβλίων, θά χορηγηθούν ύποτροφίαι εις τους πτωχούς και έπιμελείς μαθητάς, κατά προτίμησιν εις εκείνους οί ὅποιοι συγγενεύουν με τὸν άποβιώσαντα.

Διά ιδιαίτερου εγγράφου² εντέλλεται ή κατάθεσις εις τὸ αὐτὸ ταμείον και με τὸν αὐτὸν τόκον του ποσού των 25.000 ρουβλίων. "Ο τόκος προωρίζετο μερικῶς (150 ρούβλια) διά τὰς εκκλησίας του Μετσόβου "Αγίας Παρασκευῆς, "Αγίου Δημητρίου και "Αγίου Χαραλάμπους, ενώ τὸ υπόλοιπον ποσὸν των 1.100 ρουβλίων θά διενέμετο διά τήν προικοδότησιν των άπόρων, αλλά «καλῆς διαγωγῆς» κορασιδων, ὅπως και διά τήν οικονομικήν ένίσχυσιν των πτωχῶν οικογενειῶν, κατά προτίμησιν συγγενικῶν πρὸς τὸν εὐεργέτην.

Αμβάνοντες ὅπ' ὄψιν τὰς άπωλείας τὰς ὁποίας υπέστησαν τὰ άρχεα, ὄχι μόνον εις τήν "Ελλάδα, αλλά και εις ὅλας τὰς χώρας τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης λόγω τῆς τρικυμώδους ιστορίας των, θεωρήσαμε σκόπιμον, ὅπως αναφέρωμεν τὰ άνωτέρω εγγραφα, τὰ ὁποία φωτίζουν με τὸν τρόπον των τήν ιστορίαν τῆς "Ηπείρου.

DUMITRU LIMONA

1. "Ε.ά., I/197, 197α.

2. "Ε.ά., I/197β.

RÉSUMÉ

D u m i t r u L i m o n a, Quelques documents grecs provenant des Archives de Bucarest.

À la Direction générale des Archives d'Etat de Bucarest se trouvent quelques 6.000 documents, tirés des Archives du commerçant Jean Stammos, originaire de Metsovo et habitant de Bucarest.

Les documents cités dont la majorité traitent de l'activité commerciale de Jean Stammos, se rapportent aux années 1761-1876. D'ailleurs, ils existent quelques 300 documents antérieurs à l'année 1821, qui proviennent aussi de la famille Stammos, et dont la majorité furent écrits à Metsovo et à Jannina.

L'objet de la présente étude est le contenu de ces derniers documents, qui ont une importance capitale vu le matériel qu'ils fournissent sur l'activité commerciale et sur les possessions de la famille Stammos, mais nous y trouvons aussi des renseignements considérables sur la vie communautaire de Metsovo et de Jannina.